

СОЦІАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНА РОБОТА З ПІДЛІТКАМИ «ГРУПИ РИЗИКУ» В ЗАКЛАДІ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Атрошенко Т.Ю.

доктор філософії в галузі педагогіки,
асистент кафедри дошкільної освіти і
соціальної роботи,

Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Фрунза В.О.

здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Нинішній час означений проявом низки критичних явищ у соціальній, політичній та економічній сферах життя держави. Глибокі структурні трансформації в економіці, зниження рівня життя населення, зростання безробіття, трудова міграція громадян за кордон, поширення пандемії – процеси, які безпосередньо відбиваються на суспільній свідомості. Відповідно, негативного впливу зазнає й інститут сім'ї, який не отримує змоги виконувати свої функції належним чином.

Поява такого явища, як діти «групи ризику», головним чином пов'язана з нівелюванням суспільної моралі. Держава має забезпечити належний рівень розвитку підростаючого покоління за допомогою створення відповідних умов у системі освіти, що дасть змогу формувати особистість, здатну ефективно взаємодіяти в суспільстві, дотримуватися його норм і цінностей. Однак, педагоги закладів середньої освіти не мають достатньої підготовки для реалізації цього завдання. Тому їх робота має відбуватися в тісній співпраці з представниками соціально-психологічної служби школи. Стосовно даної проблеми головна роль у її вирішенні відводиться соціальному педагогу, який має спрямувати свої зусилля не тільки на корекцію негативних проявів у дітей та підлітків, а й на їх попередження. Запобігти негативним впливам на процес розвитку підлітка призначена соціально-профілактична робота, яка забезпечить створення умов для повноцінного функціонування суспільства.

Особливості соціально-профілактичної роботи з дітьми досліджували О. Безпалько, Р. Вайнола, А. Капська, Л. Линник, Р. Овчарова, Л. Романовська, Є. Холостова та інші дослідники. Соціально-психологічну та соціально-педагогічну діяльність з підлітками «групи ризику» розглядають О. Блискун, І. Ващенко, Г. Золотова, О. Клочко, Л. Кондрацька, Н. Литвинова, В. Николаєва, О. Пелешенко, І. Сорокін.

Відхилення, що спостерігаються у підлітків «групи ризику» також пов'язані з віковими особливостями даної категорії. Цей період пов'язаний із розвитком критичного мислення, прагненням дати власну оцінку різним явищам, пошуком аргументів, оригінальних рішень. Однак, йому також властиві певні установки та стереотипи. Це пов'язано з тим, що в період активної ціннісно-творчої діяльності підліток стикається з обмеженим характером практичної, творчої діяльності, неповним включенням у систему соціальних відносин [3, с. 42]. Підліткове прагнення до самостійності також може перерости в небажання дотримуватися норм, сприймати поради батьків і вчителів.

Під поняттям підлітки «групи ризику» ми розуміємо категорію дітей, які перебувають в ситуації нестабільності та з певних об'єктивних причин можуть опинитися в складних

життєвих обставинах, із якими не здатні самотійно впоратися, і чия ситуація ризику підвищується нестійкістю емоційної сфери, властивою підлітковому віку.

Для підлітків «групи ризику» характерним є підвищений рівень тривожності. У них можуть бути сформовані «перешкоди» у встановленні емоційних контактів із оточенням (невміння керувати емоціями та їх неадекватний прояв, негнучкість та невиразність емоцій, небажання зближатися з людьми, домінування негативних емоцій), які стають чинниками виникнення та формування емоційної дисгармонії, а це, своєю чергою, може негативно позначитися на соціальній адаптації підлітків «групи ризику» [1, с. 40].

Соціально-профілактична робота передбачає проведення систематичних заходів із попередження прояву негативних факторів, подолання причин та вже наявних проблем у дитячому середовищі.

Одними з найважливіших та найбільш сприятливих для попередження дезадаптації підлітків «групи ризику» методів роботи вважаємо наступні:

- рольова гра – це груповий метод розв'язання складної проблеми, який ґрунтується на тому, що учасники в межах певної ситуації виконують ролі, які чітко регламентують їх поведінку та висловлювання;

- «мозковий штурм» – це оперативний метод вирішення певної проблеми на основі стимулювання творчої активності, під час якого учасникам обговорення пропонують висловити якомога більше варіантів вирішення, у тому числі найнезвичайніших, а потім із загального числа ідей відбирають найбільш вдалі, які можна буде застосувати на практиці [4, с. 45]. Даний метод може використовуватися для пошуку нетрадиційного вирішення поставлених завдань і виступає методом експертного оцінювання;

- тренінг – метод активного групового навчання навичкам спілкування та життя в суспільстві загалом: від навчання професійно корисним навичкам до адаптації до нової соціальної ролі та відповідно корекцією Я-концепції та самооцінки [2, с. 515]. Під час тренінгу підлітки не тільки отримують змогу сформувані необхідні якості та засоби спілкування, вирішити особистісні проблеми, а й відпрацювати в «безпечних» умовах нові форми поведінки;

- ситуативні вправи – вправи, у яких описується конкретна життєва ситуація, яка дійсно існувала в реальному житті. Під час розв'язання даної ситуації у підлітка виникає потреба прийняти своє, особисте рішення, з огляду на обставини. Ситуативні вправи мають складатися таким чином, щоб їх вирішення не було очевидним, тоді вони здатні розвинути критичне мислення, навички вирішення проблем і прийняття зважених рішень;

- рефлексія наданої інформації – наслідок взаємодії соціального педагога з учнем, який полягає у зворотньому зв'язку від підлітка після отримання поданої інформації. Обговорення та рефлексія дають можливість більш детально проаналізувати надану інформацію, сформувані чітке уявлення про розуміння її підлітком.

До основних форм соціально-профілактичної роботи з підлітками «групи ризику» в закладі середньої освіти можна віднести: анкетування, виховні години та бесіди, семінари, круглі столи, диспути, рольові ігри, тематичні вечори й тижні, вечори запитань та відповідей, усний журнал, оформлення інформаційних куточків з профілактики негативних явищ, спектаклі та інтерактивні вистави на соціальну тематику, консультації тощо. Важливе місце в попередженні негативних проявів також належить роботі з сім'єю. Зокрема, можливе проведення лекторіїв для батьків, індивідуальних консультацій, батьківських конференцій, семінарів-практикумів, спільна проєктна діяльність. Вибір методів, форм та засобів роботи найчастіше залежить від індивідуальних особливостей дезадаптованих учнів, можливостей залучення ресурсів учнівського активу, умінь педагогів до співпраці, наявного методичного та матеріального забезпечення виховного процесу.

Отже, для ефективного здійснення соціально-профілактичної роботи з підлітками «групи ризику» соціальні педагоги закладів середньої освіти мають володіти діагностичними вміннями щодо виявлення таких дітей та збору інформації про них, навичками розробки й застосування спеціальних профілактичних і корекційних програм та технологій роботи, тісно

співпрацювати з родиною підлітка, залучати до цього процесу усіх суб'єктів державної системи соціальної підтримки й захисту дитинства, забезпечити взаємодію педагогів, узгодженість їх педагогічного впливу на підлітків, організувати підтримку становлення згуртованості класного та шкільного колективу, організувати змістовну дозвілєву діяльність, формувати соціально значущі риси (відповідальність, ініціативність) і адаптаційні можливості учнів.

Список літератури:

1. Ващенко І. В., Кондрацька Л. В. Соціально-психологічна діяльність з підлітками «групи ризику». Збірник наукових праць. Психологічні науки. 2014. Вип. 2.13(109). С. 39–46.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.
3. Козаченко О. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій шкільної молоді. Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2010. № 1(24). С. 37–42.
4. Мергель Т. В. Застосування інтерактивного методу «мозкового штурму» у навчальному процесі. Вдосконалення вищої медичної освіти. 2015. № 4. С. 44–47.